

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра банківської справи

МІЖДИСЦИПЛІНАРНА КУРСОВА РОБОТА
на тему: «СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ»

Студентка I курсу магістратури групи ФБС_м – 11
Спеціальності «Банківська справа»
Кардаш О.П.
Керівник к.е.н., доцент Забчук Г.М.

Національна шкала _____
Кількість балів _____ Оцінка ECTS
Члени комісії

_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)
_____	_____
(підпис)	(прізвище та ініціали)

Тема: сучасний стан та проблеми забезпечення ліквідності банківської системи України

ПЛАН

Вступ

1. Теоретичні основи ліквідності банківської системи
2. Аналіз сучасного стану ліквідності банківської системи України
3. Проблеми забезпечення ліквідності банків та шляхи їх вирішення

Висновки

Список використаних джерел

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Теоретичні основи ліквідності банківської системи.....	6
2. Аналіз сучасного стану ліквідності банківської системи України.....	15
3. Проблеми забезпечення ліквідності банків та шляхи їх вирішення.....	24
Висновки.....	32
Список використаних джерел.....	35

ВСТУП

Актуальність теми. Умови, в яких проходило становлення та продовжується розвиток банківської системи України, призвели до суттєвого зростання значення банківської ліквідності.

Саме тому управління ліквідністю має величезне значення для підтримання стабільності та надійності як окремого банку, так і банківської системи в цілому. Ліквідність банківської системи є її якісним динамічним станом, який забезпечує своєчасність, повноту і безперервність виконання усіх грошових зобов'язань банківської системи та достатність коштів відповідно до потреб розвитку економіки. Підтримання оптимального рівня вільної ліквідності банків є одним з найважливіших факторів, який впливає на розвиток банківської системи, стабільність національної грошової одиниці та інфляційні процеси в країні. З огляду на це управління ліквідністю банківської системи визначене серед пріоритетних завдань центральних банків кожної країни.

Огляд літератури з теми дослідження. Питання ліквідності банківської системи і проблеми управління нею розглядаються у працях таких вчених, теоретиків та практиків, як М.В. Марущак, Л.О. Примостка, Г.Т. Карчева, О.О. Оконська, Д.М. Олійник, В.І. Міщенко, В.С. Стельмах та ін. У їх працях ґрунтовно розглянуті підходи та методи управління ліквідністю комерційних банків, аналізуються показники ліквідності. Проте питання забезпечення оптимального рівня ліквідності банків України, який є запорукою фінансової стабільності країни, потребує новітніх досліджень.

Теоретичне і практичне значення теми. Тема дослідження має важливе як теоретичне, так і практичне значення. Це пояснюється тим, що питання вдосконалення процесу управління ліквідністю банківської системи ризиком в сучасних умовах господарювання мало висвітлені як у вітчизняній, так і зарубіжній літературі. Разом з тим, практика потребує досконалого вивчення цього питання з метою досягнення оптимального рівня ліквідності банківської системи.

Мета і завдання дослідження. Виходячи із актуальності теми курсової роботи поставлено за мету дослідити поняття «ліквідності банківської системи», з урахуванням впливу факторів, що сприяють її збільшенню чи зменшенню. Для реалізації поставленої мети було сформульовано наступний ряд завдань:

- визначити поняття «ліквідності банківської системи»;
- Охарактеризувати основні фактори впливу на ліквідність банківської системи;
- визначити нормативи ліквідності;
- проаналізувати основні показники ліквідності банківської системи України
- дослідити проблеми забезпечення ліквідності банківської системи України та запропонувати шляхи їх вирішення.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження у даній роботі є ліквідність банківської системи.

1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Своєчасність й повнота виконання своїх функцій банківськими установами і банківською системою в цілому залежить від їх ліквідності, яка є однією із якісних характеристик діяльності банку, що обумовлює його надійність, стійкість і конкурентоспроможність. В процесі діяльності банківські установи постійно наражаються на ризик ліквідності, тобто ймовірності настання ситуації невідповідності між попитом й пропозицією коштів і неспроможності банку своєчасно, у повному обсязі виконати свої грошові зобов'язання.

Термін “ліквідність” походить від латинського «liquidus», яке в перекладі означає текучий, рідкий, тобто ліквідність характеризується легкістю реалізації, продажу, перетворення матеріальних цінностей і інших активів на грошові кошти.

Дж. Кейнс вважав, що основну умову ліквідності задовольняє наявність грошей. В банківській діяльності цей підхід до розуміння ліквідності означає можливість й легкість оборотності різних вкладень банку у готівкові кошти задля виконання зобов'язань перед кредиторами. Під впливом теорії Дж. Кейнса про “надання переваг ліквідності” сформувалась думка щодо ліквідності банку яка полягала в його здатності виконувати боргові зобов'язання за рахунок активних статей балансу (передусім коштів у касі та на рахунках в інших банках) своєчасно.

Зокрема, Е. Галицька, Л. Висоцька розглядають банківську ліквідність як трирівневу систему категорій, що включає наступні елементи: ліквідність активів, ліквідність пасивів (перший рівень), ліквідність балансу банку, ліквідність банку (другий рівень), ліквідність банківської системи (третій рівень) [15, с. 20].

Серед тлумачень сутності ліквідності банківської системи є підхід, за яким вона співставляється із спроможністю банківської системи виконувати належні їй функції. Деякі українські дослідники під ліквідністю банківської системи розуміють спроможність банківської системи забезпечити своєчасне виконання всіх боргових зобов'язань перед вкладниками, кредиторами й засновниками банківських установ, а також можливість залучати у повному обсязі тимчасово вільні кошти юридичних та фізичних осіб, надавати кредити та інвестувати

розвиток економіки країни. [15, с. 20]. При характеристиці ліквідності банківської системи, автори виділяють:

- внутрішню ліквідність банківської системи – це здатність виконувати свої зобов'язання перед резидентами України, тобто юридичними та фізичними особами;
- міжнародну (зовнішню) ліквідність – це здатність країни виконувати свої міжнародні зобов'язання, в тому числі повертати борги.

Дана класифікація, на думку авторів, відображає міжнародні резерви й зовнішні вимоги, зобов'язання органів грошово-кредитного регулювання, і також зовнішні активи й зобов'язання українських банків. Важливий момент, що у ринкових умовах зберегти достатній рівень ліквідності усіх банків неможливо. Проте втрата ліквідності одного чи кількох банків ще не означає втрату ліквідності всієї банківської системи країни. Ліквідність банківської системи – складне явище, яке визначається сумою ліквідностей банків другого рівня та обумовлюється багатьма факторами. Характеристику змін у ліквідності банківської системи показано у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1.

Характеристика змін у ліквідності банківської системи

Ознаки зменшення банківської ліквідності	Ознаки зростання банківської ліквідності
1	2
Зниження обсягів коштів банків на кореспондентському рахунку	Зростання обсягів коштів банків на кореспондентському рахунку
Зростання попиту на кредити рефінансування НБУ	Зростання попиту на стерилізаційні операції центрального банку і зниження попиту на операції з рефінансування
Збільшення залежності ресурсної бази від обсягів міжбанківського кредитування	Зменшення залежності ресурсної бази від обсягів міжбанківського кредитування
Зниження залишків готівки в касах банків	
Зростання відсоткових ставок на грошово-кредитному ринку	Зниження відсоткових ставок на грошово-кредитному ринку

Зокрема, на мікрорівні дотримання окремим банком належного рівня ліквідності залежить в першу чергу від таких чинників: відповідність структури активів та пасивів за строками, сумами; структури й стабільності депозитної бази;

якість активів плюс достатність капіталу банку; стратегія управління ліквідністю; репутація банку та інші.

Ліквідність банку визначається його здатністю адаптуватися до скорочення зобов'язань, здатністю збільшення фінансування зростання активів за мінімальною вартістю або своєчасно ліквідувати активи за ринковою ціною.

Ліквідність банківської системи формується під впливом зовнішніх чинників загальноекономічного характеру, основними з яких в Україні є: динаміка коштів Кабміну на рахунках у Національному банку України, інтервенції НБУ банку на валютному ринку, динаміка готівки у касах банків та поза банками, використання Національним банком відповідних механізмів, інструментів регулювання грошово-кредитного ринку у попередніх періодах[12].

Що ж стосується факторів впливу на ліквідність банківської системи країни, то вони в деякій мірі збігаються з факторами впливу на ліквідність окремого банку, але є ширшими, оскільки включають всі фактори впливу на банківську ліквідність. Характерним є те, що внутрішні фактори впливу на ліквідність банківської системи є, водночас, зовнішніми факторами впливу на ліквідність комерційного банку.

Характер впливу факторів на ліквідність банківської системи поділяється на зовнішні та внутрішні.

До зовнішніх факторів впливу належать:

- загальний стан економіки держави, що характеризується показниками динаміки виробництва (реальний валовий внутрішній продукт, реальний валовий випуск продукції, реальний обсяг промислового виробництва, реальні обсяги чистого експорту тощо), які характеризують зміни макроекономічної кон'юнктури, що, в свою чергу, впливають на рівень банківського кредитування, на рівень формування кредитних ресурсів [1, с.24]. Крім цього, на ліквідність банківської системи впливають стан розвитку товарних і нетоварних ринків (наприклад, фінансові й валютні), а також ліквідність підприємств, внутрішній і зовнішній борг, рівень

- інформаційний фактор. Вплив даного фактора на ліквідність банківської системи є суттєвим, бо інформаційна атака на будь-який з банків, спрямована на підрив репутації та ліквідності, може створити “ефект доміно”, який позначиться на всій банківській системі й призведе до підриву довіри як населення до банків, так і банків по відношенню один до одного. Не менш негативним в даному випадку є поширення через засоби масової інформації некомпетентних заяв, висловлювань представників влади чи політичного бомонду на адресу і центрального, і комерційних банків, що підриває довіру до усієї банківської системи не лише в середині країни, а поза нею;
- політичний фактор, що полягає в негативній дії політичної невизначеності або інших дисбалансів у функціонуванні інститутів влади на очікування економічних контрагентів, це позначається на динаміці заощаджень, а також на ресурсній базі банків другого рівня. Тобто політична нестабільність породжує деяким чином панічні настрої серед населення, внаслідок чого можливе дострокове зняття депозитів, або ж зниження інтенсивності заощаджень широких верств населення;
- стан міжнародних валютних й фінансових ринків, що характеризується зростанням або ж зниженням цін на фінансові ресурси, це відображається на можливості українських банків залучати необхідний обсяг ресурсів.

Якщо аналізувати внутрішні факторів впливу на ліквідність банківської системи і в той же час внутрішніх факторів впливу на ліквідність окремого банку, то можна виділити дві основні групи: економічні фактори та організаційні фактори[7]. Серед економічної групи факторів виділимо такі:

- розвиток міжбанківського ринку. Він характеризується формуванням, величиною відсоткової ставки, різновидом надання послуг, таких як: міжбанківський кредит, облік банківських акцептів, облік векселів та одержання позичок у центрального банку, операції “РЕПО”. Крім цього,

важливим є наявність методів оцінки кредитоспроможності банків, а також наявність відповідних технологічних й операційних систем.

- спрямованість грошово-кредитної політики, яка проводиться у державі, тобто її рестрикційний чи експансіоністський характер. Експансіоністський характер грошово-кредитної політики супроводжується зниженням процентних ставок як за кредитами центрального банку, так й на міжбанківському ринку, може сприяти нехтуванню рівня ліквідності та ризиковості операцій на користь зростання прибутковості, що призводить до проблем із наявністю ліквідних коштів. Щодо рестрикційного характеру грошово-кредитної політики, то міжбанківські кредити дорожчають, а це зменшує можливість банків залучити додаткові тимчасово вільні кошти;
- дотримання банками економічних нормативів, показників ліквідності. Для ефективного підтримання ліквідності кожен окремий банк, крім нормативів ліквідності, встановлених Національним банком повинен дотримуватися внутрішньобанківських показників ліквідності, надавати своєчасну та достовірну звітність щодо дотримання нормативів ліквідності. Це вимагається з метою своєчасного отримання кредитів рефінансування від центрального банку;
- доларизація економіки. Вплив даного фактору на стан банківської ліквідності проявляється через наявність значної частки кредитів та депозитів в іноземній валюті, що при девальвації національної валюти призведе до зростання частки проблемних кредитів а також відтоку депозитів[35].

Окремо слід виділити організаційні фактори впливу на ліквідність банківської системи, а саме:

- організаційну складову банківської системи;
- ефективність законодавчого регулювання діяльності банків другого рівня, а також системи економічних показників, нормативів ліквідності;

➤ рівень менеджменту центрального й банків другого рівня[9].

Таким чином, в зв'язку з високою волатильністю фінансових ринків діяльність банків щодо підтримки високого рівня ліквідності та конкурентоспроможності на даний час стримується наступними проблемами: зниженням довіри до банківських установ через банкрутство окремих банків чи неможливістю вчасно виконувати власні зобов'язання перед клієнтами; зниженням ліквідності банків через обмежені можливості запозичення ресурсів на зовнішніх ринках, скороченням термінів банківських пасивів, зниженням ліквідності заставного майна; незбалансованістю системи управління активами й пасивами банку та непристосованістю даної системи до функціонування в умовах високої волатильності фінансових ринків та криз ліквідності; неефективністю планування діяльності банку на усіх рівнях: стратегічному, тактичному, операційному.

Беручи до уваги багатофакторність проблеми ліквідності а також її роль у забезпеченні стійкості банківської системи, важливого значення набуває питання централізованого управління банківською ліквідністю, яке в Україні здійснюється Національним банком України у процесі здійснення грошово-кредитної політики.

Управління ліквідністю – це процес створення передумов, забезпечення та підтримання оптимального рівня ліквідності банку та всієї банківської системи в цілому[18]. Однією із таких передумов є нормативно-законодавче забезпечення банківської діяльності, яке визначає певні рамки поведінки банків, що сприяють забезпеченню ліквідної та фінансової стійкості банківської системи. Іншою складовою регулювання ліквідності є контроль за діяльністю банків, який здійснюється з метою забезпечення надійності, стійкості, що передбачає цілісний та безперервний нагляд Національного банку України за здійсненням банками другого рівня своєї діяльності у відповідності з діючим законодавством а також інструкціями наглядового органу.

Важливою частиною управління ліквідністю банківської системи є її регулювання механізмами й інструментами грошово-кредитної політики Національного банку України з основною метою нівелювання впливу

волатильності банківської ліквідності на відсоткові ставки на грошово-кредитному ринку а також зниження ефективності політики центрального банку задля досягнення поставлених цілей. Оперативному управлінню ліквідністю банківської системи передуює процес прогнозування й повного аналізу її стану за результатами якого центральний банк операційними механізмами, інструментами регулює (надає або вилучає) ліквідність щодня із метою згладжування небажаних коливань у попиті та пропозиції її подальшого впливу на ринкові та неринкові процентні ставки.

Національний банк України, при виконанні своєї регулятивної функції, підтримує рівновагу на грошово-кредитному ринку, основною складовою якої є ліквідність банківської системи, за допомогою законодавчо визначених інструментів та механізмів в межах адміністративних та індикативних методів прямої і вибіркової дії.

Одним із видів індикативного регулювання ліквідності банків а також банківської системи в цілому є економічні нормативи, їх виконання відповідно до Інструкції про порядок регулювання діяльності банків в Україні являється обов'язковим для усіх банків України [28]. Серед 10 економічних нормативів, які використовуються у національній практиці банківського регулювання, три – нормативи ліквідності, це свідчить про значне місце, що відводиться контролю за станом ліквідності банків у діяльності Національного банку України.

Перший раз нормативи ліквідності були впроваджені у українську банківську практику в 1989 р. Державним банком СРСР. Тоді ліквідність банку контролювалась наступними показниками: обмеження вкладів громадян, обмеження зобов'язань банку, коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт середньострокової ліквідності [4, с. 274]. Перші два з них були не ринковими (адміністративними), бо регулювали ліквідність банку через обмеження деяких видів операцій.

Норматив миттєвої ліквідності (Н4) встановлюється задля контролю за здатністю банку забезпечити своєчасне виконання грошових зобов'язань за рахунок високоліквідних активів. Він розраховується за формулою

середньозваженої величини. За нормативом поточної ліквідності (Н5) здійснюється контроль за збалансованістю строків та сум ліквідних активів й зобов'язань банку. Показник короткострокової ліквідності (Н6) розраховується з метою контролю за здатністю банку здійснювати за рахунок ліквідних активів прийняті ним короткострокові зобов'язання терміном виконання до 1 року. Показники поточної, короткострокової ліквідності обчислюються за станом на 1-ше, 11-те та 21-ше число кожного місяця. Більш детальна характеристика нормативів ліквідності наведена в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Нормативи ліквідності банків, що використовуються в Україні

Норматив	Розрахунок нормативу	Нормативне значення, %
Норматив миттєвої ліквідності (Н4)	Співвідношення суми коштів у касі та на кореспондентських рахунках до зобов'язань банку, що обліковуються за поточними рахунками	≥ 20
Норматив поточної ліквідності (Н5)	Співвідношення активів первинної та вторинної ліквідності терміном погашення до 31 дня до зобов'язань банку з термінами виконання до 31 дня	≥ 40
Норматив короткострокової ліквідності (Н6)	Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань з початковим терміном погашення активів та зобов'язань банку до 1 року	≥ 60

Наведені в таблиці 1.2 нормативні значення показників ліквідності встановлено для універсальних банків. Спеціалізовані банки [ощадні, іпотечні, розрахункові (клірингові)] у зв'язку із концентрацією ризиків зобов'язані дотримуватися спеціальних (підвищених) значень нормативів ліквідності та інших законодавчо визначених економічних нормативів.

Найдавнішим із головних інструментів регулювання ліквідності банку є обов'язкові резервні вимоги центрального банку. У вузькому значенні під обов'язковими резервами слід розуміти активи, які використовуються для забезпечення гарантованої ліквідності банків [11, с. 22]. Дія даного інструмента полягає у встановленні центральним банком нормативу резервування, у даних межах якого банки зобов'язані частину залучених коштів зберігати на рахунках у центральному банку.

В Україні цей механізм обов'язкових резервів, як інструмент грошово-кредитної політики, почав застосовуватися з 1992 р. та на початковому етапі розвитку грошово-кредитної політики самостійної незалежної України був одним із основних інструментів регулювання грошово-кредитного ринку. В даний час політика використання даного інструмента характеризується зменшенням його участі у регулюванні грошово-кредитного ринку, що виявляється у зменшенні норм обов'язкового резервування а також посилення ролі більш гнучких інструментів, а саме, депозитних чи кредитних операцій і процентної політики, постійному удосконаленні внутрішніх способів регулювання механізму обов'язкового резервування.

Рефінансування (refinancing) – це операції з надання банкам кредитів у встановленому НБУ порядку. Головною метою рефінансування є регулювання ліквідності банків та виконання НБУ функції кредитора останньої інстанції.

Інструментом оперативного управління ліквідністю банківської системи та регулювання обсягів грошової маси в обігу, який використовує НБУ з 1997 р. для здійснення грошово-кредитної політики, є операції РЕПО. Це відносно новий спосіб рефінансування, який у світовій практиці монетарного регулювання застосовується з 80-х рр. ХХ ст. [19, с. 443].

Одним із нововведень у механізмі підтримання Національним банком ліквідності банків є впровадження нового інструмента – операцій своп. Це кредитна операція, що здійснюється на підставі двосторонньої угоди між банком і Національним банком щодо обміну іноземної валюти на національну валюту за офіційним курсом на дату здійснення операцій на визначений термін та за відповідною процентною ставкою.

Уповноважені банки мають право здійснювати операції купівлі-продажу іноземної валюти на умовах «своп» з Національним банком України. Національний банк України може здійснювати операції з купівлі-продажу іноземної валюти на умовах «своп» строком до 3-х місяців.

2. АНАЛІЗ СУЧАСНОГО САНУ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У сучасних складних макрофінансових умовах в Україні відчуваються проблеми з ліквідністю банків. Посилення конкуренції між банками, зростання дефіциту банківських ресурсів, невизначеність економічного середовища, викликані загостренням геополітичної ситуації в країні обумовлюють підвищену увагу банків до управління ліквідністю. Адже ліквідність є важливою системною характеристикою банку, що обумовлює його фінансову стійкість, надійність, спроможність розширювати обсяги активних операцій та протистояти негативним наслідкам кризових ситуацій. Проте питання забезпечення оптимального рівня ліквідності банків України, який є запорукою фінансової стабільності країни, потребує новітніх досліджень. Саме це допоможе вирішити проблеми ліквідності банківської системи.

Управління ліквідністю банків на сучасному етапі функціонування банківської системи має велике значення. Українські банки опинилися в складних умовах через масштабну ескалацію політичної кризи, котра переросла у геополітичну. Результатом ситуації, що склалася стало виведення з банківського ринку близько 65 банків. За результатами діяльності усієї банківської системи на 1 січня 2016 року зафіксовано збиток у розмірі 56251 млн. грн. [7]. Загалом відбувся значний відтік коштів у національній валюті, що у свою чергу призвело до виникнення значних проблем з ліквідністю як окремих банків так і банківської системи в цілому.

З метою створення стабільних умов для діяльності банків України та сприянню своєчасному і в повній мірі виконанню ними вимог вкладників та кредиторів Національний банк України вжив такі заходи для підтримання ліквідності банків [8]:

- установив, що банк може звертатися за кредитом овернайт під забезпечення державними облігаціями України або депозитними сертифікатами Національного банку України в розмірі не більше 100% від суми визначеного згідно з установленими нормативами

обсягу обов'язкових резервів за попередній період утримання;

- кредитом овернайт бланковим у розмірі не більше 25% від суми визначеного згідно з установленими нормативами обсягу обов'язкових резервів за попередній період утримання.

З метою контролю за станом ліквідності банків Національний банк України установлює такі нормативи ліквідності:

- миттєвої ліквідності (Н4);
- поточної ліквідності (Н5);
- короткострокової ліквідності (Н6).

Нормативи миттєвої (Н4), поточної (Н5) та короткострокової ліквідності (Н6), банківської системи України за останні 8 років за даними НБУ представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

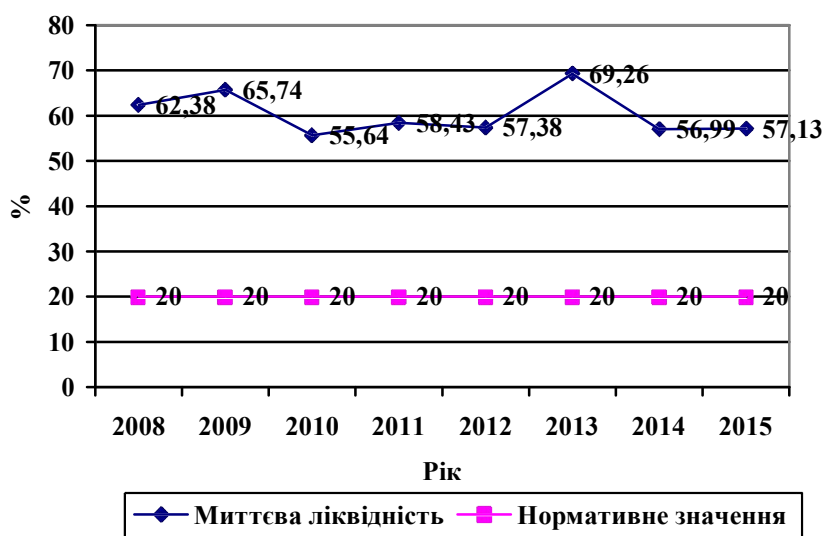
Показники ліквідності банківської системи України

Показник ліквідності	Значення на 31 грудня кожного року, %								Нормативне значення
	Рік	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
Н4	62,38	65,74	55,64	58,43	57,38	69,26	56,99	57,13	> 20
Н5	75,16	70,3	81,11	73,33	84,3	79,09	80,86	79,91	> 40
Н6	32,99	32,25	91,73	93,97	90,37	90,28	89,11	86,14	> 60 з 2010 р.

З таблиці 2.1 можна зробити висновок, що показник миттєвої ліквідності мав найбільше значення в 2013 році, а саме 69,26%, за весь аналізований період відбулося зниження показника на 5,25%. Показник поточної ліквідності досягнув максимального значення у 2012 році – 84,3%, за весь період відбулося підвищення на 4,75%; показник короткострокової ліквідності починаючи з 2013 року залишався майже стабільним.

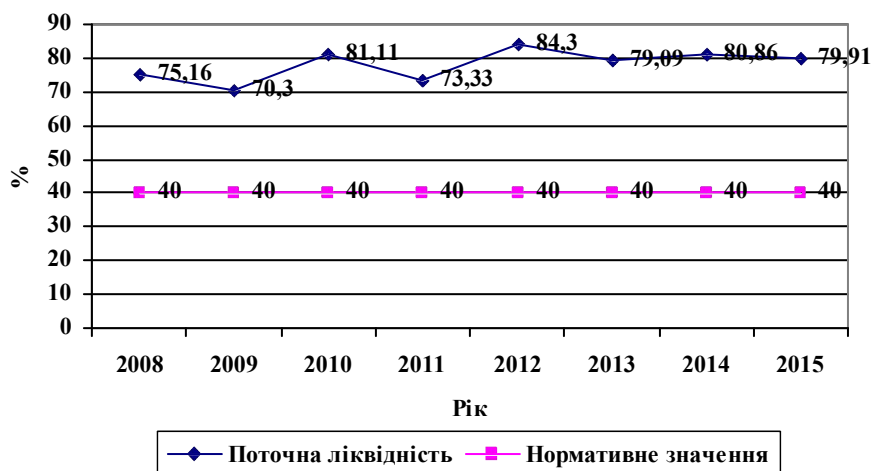

За даними таблиці 2.1 наглядно представлено зміну нормативів ліквідності з 2008 по 2015 рік (рисунки 2.1, 2.2 та 2.3).

Рис. 2.1 Динаміка показників миттєвої ліквідності банківської системи України

З рисунка 2.1 видно, що показник миттєвої ліквідності банківської системи України суттєво перевищує нормативне значення. На 31 грудня 2014 року його значення дорівнювало 56,99%, що в 2,86 разів більше мінімально необхідного. Це означає, що банки не можуть ефективно розміщувати свої ресурси, а змушені їх накопичувати.

Рис. 2.2 Динаміка показника поточної ліквідності банківської системи України

З рисунка 2.2 видно, що показник поточної ліквідності за останні 8 років також значно перевищував нормативне значення (на 31.12.2015 року в 2 рази). Дана ситуація свідчить про значне накопичення коштів, які не приносять прибутку банкам.

Рис. 2.3 Динаміка показника короткострокової ліквідності банківської системи України

Показники короткострокової ліквідності також перевищують нормативні значення (рис.2.3). Значних коливань протягом останніх 6 років не відбулося, на 31 грудня 2015 року середнє значення банківської системи України склало 86,14%, що в 1,43 рази перевищує мінімальне значення, встановлене НБУ.

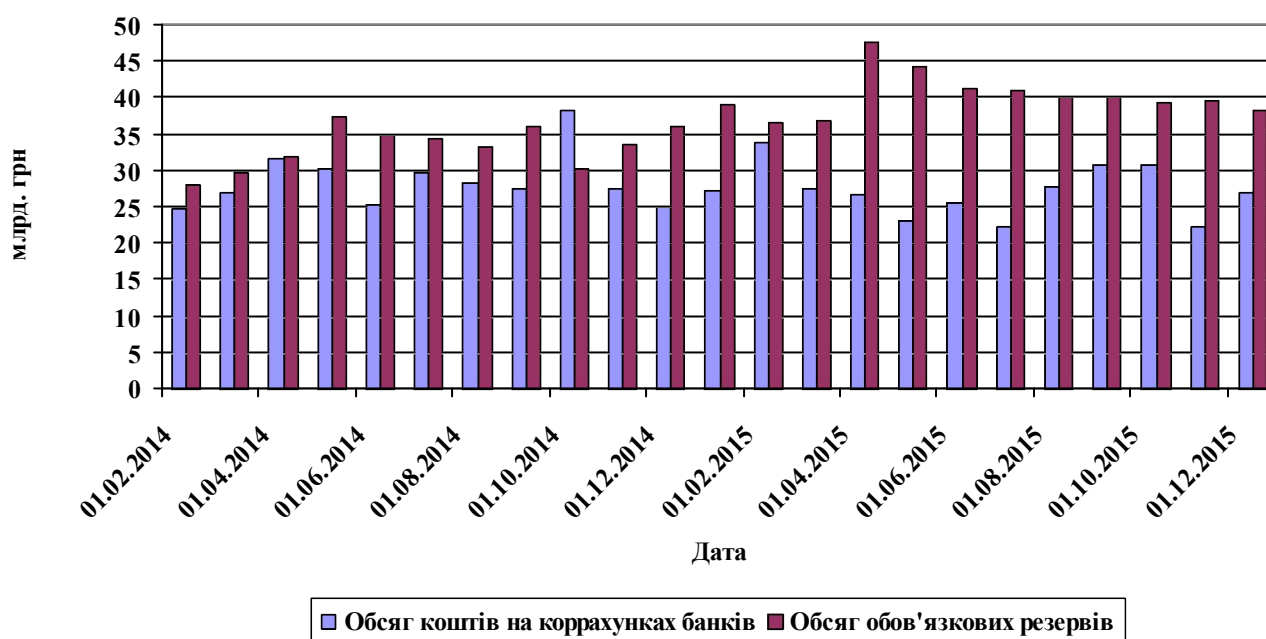
Наведені дані свідчать, що комерційні банки дотримувалися встановлених нормативів. Фактичні значення Н4 ТА Н5 у кризовий період не змінилися, а от норматив короткострокової ліквідності (Н6) зріс на майже на 60 процентних пунктів. Це пов'язано з тим, що НБУ підвищив нормативне значення для цього нормативу з 20% до 60% [8].

Указані нормативи ліквідності значно перевищують мінімально допустимі значення, встановлені Нацбанком. Тобто спостерігається надлишкова ліквідність в банківській системі.

Виникає ситуація за якої комерційні банки, підвищуючи свою ліквідність, залучають на свої рахунки значні обсяги грошових коштів, але цим самим зменшують свій прибуток. Це призводить до так званої фінансової піраміди, яка є ліквідною, але неплатоспроможною. При цьому якщо припиняється надходження грошових коштів, то з часом подібна структура стає неліквідною [11].

З метою абсорбування надлишкової ліквідності та стримання інфляції у 2014–2015 рр. НБУ активно нарощувались операції з мобілізації грошових коштів. За підсумками 9 місяців 2014 року, обсяг мобілізаційних операцій становив 1058,6 млрд грн за середньозваженою відсотковою ставкою 4,7% річних, операції здійснювалися переважно на умовах «овернайт».

На ліквідність банківської системи України впливає динаміка коштів на коррахунках банків (рис. 2.4).

Рис. 2.4 Динаміка коштів на коррахунках та коштів обов'язкових резервів банків України за 2014-2015 рр.

Аналіз показує коливання коштів на коррахунках банків України в межах 25-35 млрд. грн. З тенденцією до зростання та накопичення надлишкової ліквідності з другої половини 2015 року. Різке збільшення коштів на кореспондентських рахунках спостерігається навесні та восени 2014 р., а також зимою 2015 р., тобто в періоди прискорення відтоку депозитів із банківської

системи. Таке зростання коштів на коррахунках відбувалось за рахунок отримання великих обсягів рефінансування від НБУ у вигляді стабілізаційних кредитів. Різке скорочення коштів на коррахунках банків у жовтні 2015 року до 22 млрд. грн. негативно впливає на рівень ліквідності всієї системи. Така ситуація вказує на "затискання" гривневої ліквідності Національним банком України.

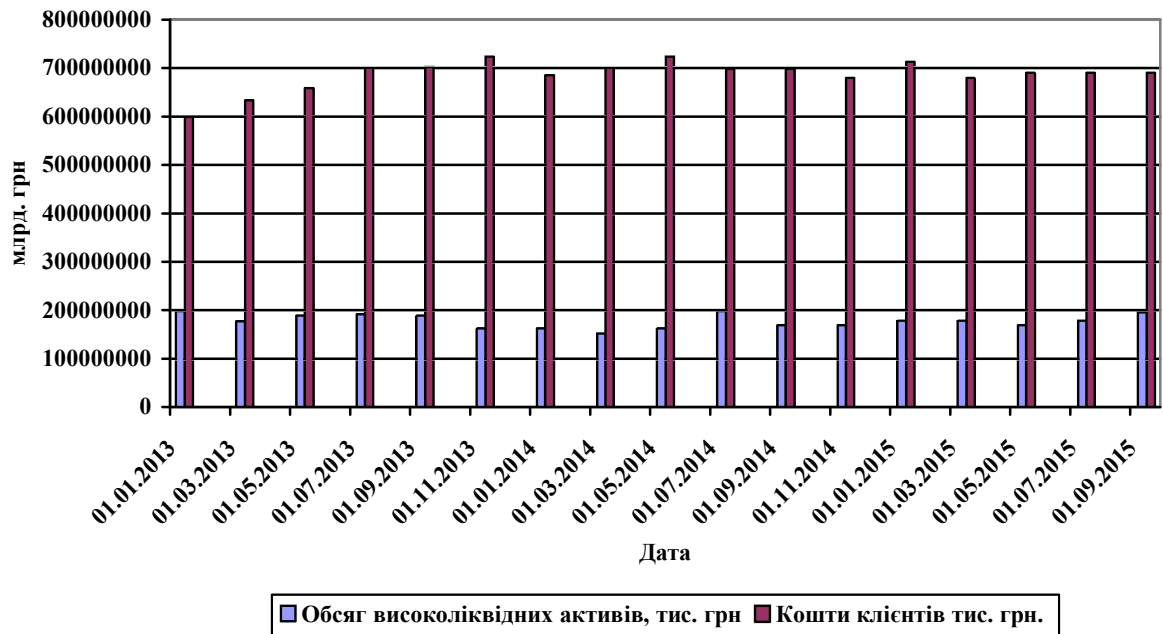
За результатами аналізу можна стверджувати, що обсяг коштів на коррахунках банків України є меншим за обсяг необхідних обов'язкових резервів (за виключенням січня, березня та вересня 2014 року), які вони відповідно до чинного законодавства повинні зберігати. Така ситуація свідчить про невиконання вимог щодо обов'язкового резервування окремими банками України. А також можна констатувати, що банківська система України, починаючи із січня 2014 року, постійно відчуває брак ліквідності, який задовольняється за рахунок кредитів рефінансування НБУ.

Скасування з 19 серпня 2014 р. вимог до банків щодо формування частини обов'язкових резервів на окремому рахунку в НБУ призвело до отримання банками додаткових 7 млрд. грн., що були використані для оперативного управління їх ліквідною позицією.

Кредити рефінансування є практично єдиним джерелом для банків збалансувати свою ліквідність та виконати зобов'язання перед клієнтами, оскільки в умовах кризи довіри ринок міжбанківського кредитування в Україні практично не функціонує.

Для оцінки стану ліквідності банківської системи використаємо показник, що характеризує відношення високоліквідних активів банківської системи (грошові кошти та їх еквіваленти, кошти на коррахунках, торгові цінні папери) до загального обсягу депозитів клієнтів.

В умовах кризи ліквідності банківської системи, зростання недовіри до банківських установ зростає частка строкових депозитів, які достроково розриваються і банкам необхідно виконувати такі зобов'язання перед їх клієнтами. Тому саме такий показник може в динаміці дати оцінку стану ліквідності банківської системи (рис.2.5).

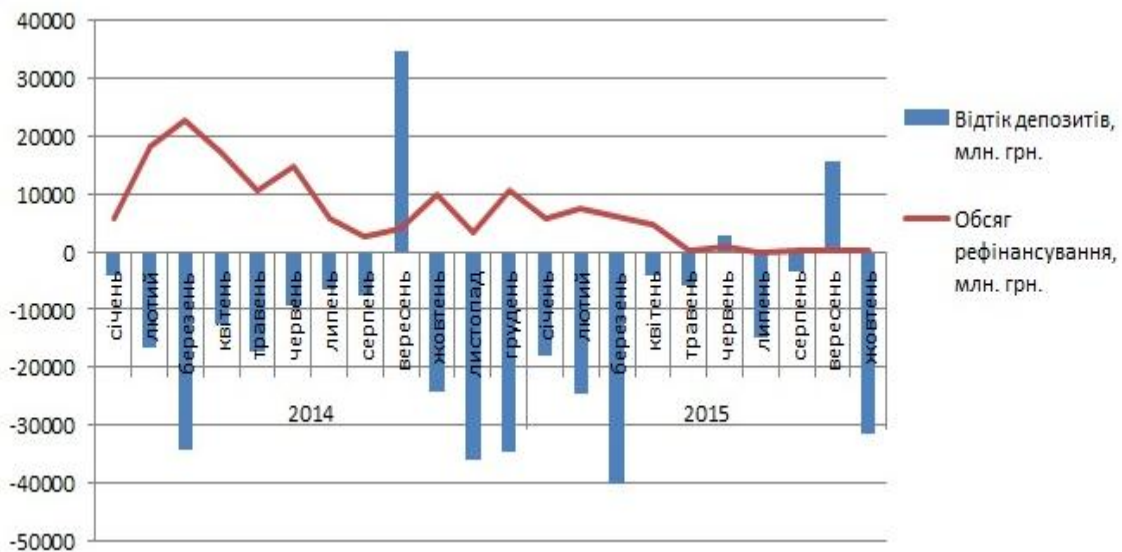

Рис. 2.5 Динаміка високоліквідних активів та коштів клієнтів банківської системи України за 2013-2015 рр.

Протягом 2013-2014 рр. чітко простежується тенденція до зростання обсягу коштів клієнтів на 15,33% в умовах масового відтоку депозитів. Зростання депозитного портфеля банків України відбувалось тільки за рахунок переоцінки коштів в іноземній валюті, оскільки гривня протягом аналізованого періоду девальвувала в 2,7 рази. При цьому обсяг високоліквідних активів банківської системи, навпаки, знизився із 189,7 млрд. грн. станом на 01.01.2013 року до 185,1 млрд. грн. станом на 01.10.2015 року. В результаті чого утворюється ситуація постійного зниження протягом 2013-2014 рр. показника співвідношення високоліквідних активів банківської системи до загального обсягу депозитів клієнтів із 31,75 % (станом на 01.01.2013 року) до 22,14 % (станом на 01.10.2014 року). Особливо треба відзначити тенденцію до зниження високоліквідних активів в абсолютному вираженні із одночасним зростанням депозитів клієнтів в абсолютному вираженні в 2014 році.

Але починаючи з кінця 2014 року та протягом 9 місяців 2015 року співвідношення високоліквідних активів до загального обсягу коштів клієнтів поступово підвищується до 26,94 % станом на 01.10.2015 р. Тобто відбувається стабілізація ситуації та підвищення рівня ліквідності банківської системи. Отже,

дослідження стосовно високоліквідних активів свідчить про тенденцію до зростання ліквідності банківської системи України в 2015 році та зниження залежності від рефінансування НБУ (рис.2.6).

Рис. 2.6 Динаміка обсягів рефінансування НБУ та відтоку депозитів з банківської системи України за 2014-2015 рр.

В першій половині 2014 року, як і у 2008-2009 рр. економічної кризи, обсяг кредитів рефінансування, наданих НБУ для підтримання ліквідності комерційних банків повністю покривав нестачу ресурсів, викликану впливом депозитів із банківської системи.

Найбільший відтік депозитів почався в березні 2014 року, а саме її валютної складової через встановлення обмежень на зняття готівкових валютних коштів з рахунків фізичних осіб. Аналіз виявив пряму залежність між обсягом відтоку депозитів та обсягами рефінансування, що свідчить про той факт, що банківська система України виконувала свої зобов'язання за рахунок кредитів Національного банку. В процесі аналізу використовувались дані тільки про кредити рефінансування надані понад 30 днів (рефінансування через тендери та стабілізаційні кредити), що включало обсяги кредитів овернайт, які використовуються для виконання банками обов'язкових економічних нормативів.

Протягом 2014 року, крім вересня, НБУ надавав рефінансування в обсягах необхідних для виконання зобов'язань банків перед вкладниками. Залучені депозити в вересні частково використовувались для виконання зобов'язань щодо

виплати депозитів в жовтні та листопаді. Але вже починаючи з листопада 2014 року та, особливо, в 2015 році Національний банк не забезпечував банки необхідними коштами для виконання зобов'язань перед вкладниками, що особливо загострило ситуацію із виплатою вкладів проблемними банками. Та, як наслідок, до найбільш проблемних банків було введено тимчасову адміністрацію.

Зниження обсягів рефінансування в 2015 році сприяло стабілізації на валютному ринку та змусило банки більш ефективно управляти залученими вкладками населення та стимулювало банки до розробки нових депозитних продуктів. З липня 2015 року НБУ, практично, надає тільки кредити овернайт, обсяги інших кредитів дуже невеликі, а стабілізаційних кредитів взагалі не видавав.

Тобто основними причинами зниження ліквідності банківської системи України в 2014 році є: масовий відтік депозитів, неефективні адміністративні рішення, зростання недовіри до банківської системи, девальвація національної грошової одиниці, зростання проблемних кредитів та неефективний менеджмент активів та пасивів окремих банківських установ.

В цілому рівень ліквідності банківської системи України в 2015 році має тенденцію до зростання та стабілізації, що вказує на поступовий вихід із системної кризи ліквідності. А продовження практики Національного банку України щодо виводу неплатоспроможних банків з ринку сприятиме оздоровленню всієї банківської системи України.

3. ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Однією з умов ефективної діяльності банківської системи є забезпечення високого рівня надійності та мінімального ризику здійснюваних операцій, в основі чого лежить ліквідність банківської установи.

Згідно з Постановою Національного банку України № 368, ліквідність банку - це здатність банку забезпечити своєчасне виконання своїх грошових зобов'язань, яка визначається збалансованістю між строками і сумами погашення розміщених активів та строками і сумами виконання зобов'язань банку, а також строками та сумами інших джерел і напрямів використання коштів (надання позичок, інші витрати).

Так як, банківська діяльність піддається ризику ліквідності, то банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх прийнятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами, формувати оптимальну структуру активів із збільшенням частки високоякісних активів з прийнятним рівнем кредитного ризику для виконання правомірних вимог вкладників, кредиторів і всіх інших клієнтів. Тож управління ліквідністю має велике значення для підтримання стабільності та надійності кожного банку і банківської системи взагалі.

Із настанням світової фінансової кризи банківська система України стикнулася із певними проблемами, що негативно вплинули на її функціонування на рівень ліквідності. До цих проблем належать:

По-перше, зниження рівня довіри до фінансових інститутів. Ця проблема безпосередньо пов'язана із управлінням ліквідністю банків, так як, із настанням фінансової кризи вкладники почали боятися за свої гроші, тож розпочалося активне вилучення депозитів, що ще більше підірвало ліквідність окремих банків.

По-друге, істотне падіння курсу національної валюти.

По-третє, погіршення загальної економічної ситуації в країні, що призвело до скорочення припливу коштів з приватного сектору, так як фінансова криза

вплинула не тільки на банківську систему, а й на всіх суб'єктів господарювання. Тобто підприємці та фізичні особи не мали достатньої кількості вільних коштів, щоб покласти їх на депозит (дати можливість банкам відповісти по своїм зобов'язанням за рахунок отриманих коштів).

По-четверте, обмеження доступу до міжнародних ринків капіталу. Проблема тільки в тому, що іноземні банки не мають бажання надавати позики у зв'язку із їх високою ризикованістю.

По-п'яте, надмірно ризикована політика комерційних банків, спрямована на забезпечення високих норм прибутку, призводить до виникнення структурних диспропорцій у банківських активах та пасивах за сумами та строками розміщення.

Щоправда, НБУ регулює рівень ліквідності банківської системи через систему нормативів, виконання яких є обов'язковим. Однак порушення, що регулярно фіксуються у даній сфері, запровадження режимів фінансового оздоровлення і навіть відкликання ліцензій на банківську діяльність свідчать про негаразди в управлінні комерційними банками своїми фінансами.

Ліквідність банківської системи є тим стрижнем, який забезпечує своєчасність, повноту і безперервність виконання усіх грошових зобов'язань банківської системи та достатність коштів щодо потреб розвитку вітчизняної економіки. Підвищення ефективності управління ліквідністю банківської системи є одним із пріоритетних завдань центральних банків кожної країни.

Банку з нестійким положенням можна поради поліпшити організаційну структуру банку, тобто приділити увагу розвитку менеджменту, зокрема, створити, наприклад, службу внутрішнього аудиту, що дозволило б знизити зловживання усередині банку; необхідно оцінювати ліквідність балансу шляхом розрахунку коефіцієнтів ліквідності. У процесі аналізу балансу на ліквідність можуть бути виявлені відхилення убік як зниження мінімально допустимих значень, так і їхнього істотного перевищення. У першому випадку комерційним банкам потрібно в місячний термін привести показники ліквідності у відповідність із нормативними значеннями. Це можливо за рахунок скорочення

насамперед міжбанківських кредитів, кредиторської заборгованості й інших видів залучених ресурсів, а також за рахунок збільшення власних коштів банку. Проте варто мати на увазі, що залучення додаткового капіталу у формі випуску нових акцій викликає скорочення дивідендів і несхвалення пайовиків.

З іншого боку, для банків, як і будь-якого іншого підприємства, загальною основою ліквідності виступає забезпечення прибутковості виробничої діяльності (виконуваних операцій). Таким чином, якщо фактичне значення основного нормативного коефіцієнта ліквідності виявляється набагато більше, чим установлене мінімально допустиме, то діяльність такого банку буде негативно оцінюватися його пайовиками, із погляду невикористаних можливостей, для одержання прибутку. У цьому зв'язку варто зауважити, що аналіз ліквідності балансу повинний проводитися одночасно з аналізом прибутковості банку. Досвід роботи комерційних банків показує, що банки одержують більше прибутку, коли функціонують на грані мінімально допустимих значень нормативів ліквідності, тобто цілком використовують надані їм права по залученню коштів у якості кредитних ресурсів.

Максимальна ліквідність досягається при максимізації залишків у касах і на кореспондентських рахунках стосовно інших активів. Але саме в цьому випадку прибуток банку мінімальний. Максимізація прибутку потребує не збереження коштів, а їх використання для видачі позичок і здійснення інвестицій. Оскільки для цього необхідно звести касову готівку і залишки на кореспондентських рахунках до мінімуму, то максимізація прибутку ставить під загрозу безперервність виконання банком своїх зобов'язань перед клієнтами.

Отже, суть банківського управління ліквідністю складається в гнучкому сполученні протилежних вимог ліквідності і прибутковості. Цільова функція управління ліквідністю банківської системи полягає в максимізації прибутку при обов'язковому дотриманні встановлюваних і обумовлених самим банком економічних нормативів.

Банки повинні визначати потребу в ліквідних коштах хоча б на короткострокову перспективу. Як уже відзначалося, прогнозування цієї потреби

може здійснюватися двома методами. Один із них припускає аналіз потреб у кредиті й очікуваному рівні внесків кожного з головних клієнтів, а інший - прогнозування обсягу позичок і внесків. Обидва розглянутих методи мають недолік: вони спираються на середній, а не граничний рівень ліквідності.

У вирішенні цього завдання допоможе також попереднє вивчення господарських і фінансових умов на місцевому ринку, специфіки клієнтури, можливостей виходу на нові ринки, а також перспективи розвитку банківських послуг, у тому числі, відкриття нових видів рахунків, проведення операцій по трасту, лізингу, факторингу і т.д. Причому, крім місцевих чинників, необхідно враховувати також і загальнонаціональні. Наприклад, зміни в грошово-кредитній політиці, у законодавстві і т.д.

Виходячи зі спрогнозованого розміру необхідних ліквідних коштів банку потрібно сформулювати ліквідний резерв для виконання непередбачених зобов'язань, поява яких може бути викликано зміною стану грошового ринку, фінансового положення клієнта або банку партнера.

Підтримка ліквідності на необхідному рівні здійснюється за допомогою проведення визначеної політики банку в області пасивних і активних операцій, вироблюваної з урахуванням конкретних умов грошового ринку й особливостей виконуваних операцій. Тобто банк повинний розробити грамотну політику управління активними і пасивними операціями.

При цьому в управлінні активами банку варто звернути увагу на наступні моменти:

- управління готівкою повинно бути більш ефективним, тобто необхідно планувати притоки і відтоки готівки і розробити графіки платежів.
- терміни, на які банк розміщає кошти, повинні відповідати термінам притягнутих ресурсів. Не припустимо перевищення коштів на рахунках активу над коштами на рахунках пасиву.

Акцентувати увагу на підвищенні рентабельності роботи в цілому і на прибутковості окремих операцій зокрема. Так в управлінні кредитним портфелем необхідно:

- контролювати розміщення кредитних вкладень по ступені їхнього ризику, форм забезпечення повернення позичок, рівню прибутковості. Кредитні вкладення банку можна класифікувати з врахуванням ряду критеріїв (рівень кредитоспроможності клієнта, форма забезпечення повернення кредиту, можливість страхування позичок, оцінка надійності кредиту економістом банку та ін.) Частка кожної групи кредитів у загальній сумі кредитних вкладень комерційного банку і її зміна є основою для прогнозування рівня коефіцієнта ліквідності, показує можливість продовження старої кредитної політики банку або необхідність її зміни. Групування позичок по окремих позичальниках, здійснюване за допомогою ЕОМ, дозволяє щодня контролювати рівень коефіцієнтів ліквідності й аналізувати можливості подальшої видачі великих кредитів самостійно банком або шляхом участі в банківських консорціумах;
- аналізування розміщення кредитів за термінами їх погашення, здійснюване шляхом групування залишків заборгованості по позичкових рахунках з урахуванням термінових зобов'язань або оборотності кредитів на шість груп (до 1 міс. ; від 1 до 3 міс. ; від 3 до 6 міс. ; від 6 до 12 міс. ; від 1 до 3 років: понад 3 років), що є основою для прогнозування рівня поточної ліквідності балансу банку, розкриття «вузьких» місць у його кредитній політиці;
- аналізувати розміщення кредитів за термінами на основі бази даних. Зокрема, розроблений метод аналізу майбутнього погашення і майбутньої видачі кредитів у найближчі 30 днів по окремих клієнтах і видах позичок (на основі кредитних договорів і оборотності кредитів), що дозволяє контролювати вивільнення ресурсів або виникнення потреби в них.

Управління ризиками незбалансованості балансу і неплатоспроможності банку знижує можливі збитки банків, створює міцну основу для їхньої діяльності в майбутньому.

Система управління ризиками незбалансованості балансу і неплатоспроможності банку орієнтується на вимоги Національного банку країни про дотримання комерційними банками встановлених норм ліквідності і платоспроможності. Для розпізнавання ризиків незбалансованості ліквідності балансу і неплатоспроможності комерційного банку потрібне створення спеціальної системи щоденного контролю за рівнем приведених вище показників ліквідності, аналізу чинників, що впливають на їхню зміну.

В управлінні пасивами банку можна порекомендувати:

- застосовувати метод аналізу розміщення пасивів по їх термінах, що дозволяє управляти зобов'язаннями банку, прогнозувати і змінювати їхню структуру в залежності від рівня коефіцієнтів ліквідності, проводити зважену політику в області акумуляції ресурсів, впливати на платоспроможність;
- розробити політику управління капіталом, резервами;
- стежити за співвідношенням власного капіталу до притягнутого;
- Проаналізувати депозитну базу банку:

У цілому ж, для розпізнавання ризиків небалансованості ліквідності балансу і неплатоспроможності комерційного банку потрібне створення спеціальної системи щоденного контролю за рівнем наведених у першій і других розділах показників, аналізу чинників, що впливають на їхню зміну. Для цього доцільно створення бази даних, що дозволяє оперативно одержувати всю необхідну інформацію для здійснення аналітичної роботи, на основі якої буде формуватися політика банку. У якості джерела для формування бази даних банком можуть розглядатися укладені і що проробляються кредитні і депозитні договори, договори про позики в інших банків, відомості про планову потребу в кредиті, щоденні відомості оборотів залишків по балансових рахунках, щоденні відомості по особових рахунках, відомості по позабалансових рахунках, відомості про оборотність кредитів і т.п.

На основі бази даних банком щодня повинні розкриватися значення показників платоспроможності і ліквідності і проводитися аналіз перспектив

розвитку операцій банку з врахуванням норм платоспроможності і ліквідності. Це дозволяє взаємопов'язати вирішення питань по розміщенню коштів, залученню ресурсів, збільшенню власних коштів банку, розширенню участі банку в інших підприємствах і банках, щодо пошуку джерел додаткових прибутків і розвитку нових операцій комерційного банку з вимогами дотримання його ліквідності і платоспроможності. Розглянутий аналіз дає можливість передбачати різноманітні зміни рівня ліквідності і платоспроможності комерційного банку і своєчасно прийняти необхідні заходи для його стабілізації.

У міжнародній практиці менеджери по управлінню ліквідності банків розробили ряд практичних рекомендацій для поліпшення цього виду діяльності. Перша з них складається в тому, що менеджери по управлінню ліквідністю повинні контролювати діяльність усіх відділів банку, відповідальних за використання і залучення коштів, і координувати свою діяльність із роботою цих відділів.

Друга рекомендація полягає в тому, що менеджери по управлінню ліквідністю повинні передбачати коли найбільше великі вкладники і користувачі кредитів банку планують зняти кошти з рахунку або збільшити внески. Це дозволяє керуючим планувати свої дії у випадку виникнення дефіциту або надлишку ліквідних коштів.

Відповідно до третьої рекомендації, менеджери по управлінню ліквідністю в співробітництві з вищим керівництвом і керівниками відділів повинні бути впевнені, що пріоритети і цілі управління ліквідними коштами очевидні. У недавньому минулому при розміщенні коштів ліквідність банку часто мала вищий пріоритет. Сьогодні управлінню ліквідними коштами в загальному приділяється роль допоміжного механізму в порівнянні з пріоритетом банку №1 - наданням позик усім категоріям клієнтів. Банк повинний надавати будь-які вигідні позики, ставлячи перед керуючим ліквідними коштами завдання вишукування достатніх коштів для забезпечення кредитів.

Суть четвертої рекомендації складається в наступному: потреби банку в ліквідних коштах і рішення щодо їх розміщення повинні постійно аналізуватися з

метою запобігання і надлишку, і дефіциту ліквідних коштів. Зайві ліквідні кошти, що не реінвестуються в той же день, ведуть до втрат прибутків банку, у той час як їхній дефіцит повинний бути швидко ліквідований щоб уникнути несприятливих наслідків поспішних позик або продажів активів, також ведучих до втрат прибутків.

Отже, кожний комерційний банк повинен самостійно забезпечувати підтримку своєї ліквідності на заданому рівні на основі як аналізу її стану, що складається на конкретні періоди часу, так і прогнозування результатів діяльності і проведення в наступному науково обгрунтовані економічної політики в області формування статутного капіталу, фондів спеціального призначення і резервів, залучення позикових коштів сторонніх організацій, здійснення активних кредитних операцій. Це буде сприятиме нормальному рівні ліквідності банківської системи в цілому.

ВИСНОВКИ

Під ліквідністю банківської системи розуміють спроможність банківської системи забезпечити своєчасне виконання всіх боргових зобов'язань перед вкладниками, кредиторами й засновниками банківських установ.

Виділяють внутрішні й зовнішні фактори, які впливають на ліквідність банківської системи. До внутрішніх належить спрямованість ГКП, стан міжбанківського ринку, доларизація економіки, дотримання банками економічних нормативів. До зовнішніх – поширення інформації, стан економіки країни, стан міжнародних фінансових, валютних ринків, станове політики у країні.

Управління ліквідністю – процес створення передумов, забезпечення та підтримання оптимального рівня ліквідності банку та банківської системи в цілому. Передумовами є нормативно-законодавче забезпечення банківської діяльності, цілісний і безперервний нагляд Національного банку України за здійсненням банками своєї діяльності у відповідності з діючим законодавством та інструкціями наглядового органу.

Згідно постановою НБУ № 368 в Україні для банків встановлено такі нормативи ліквідності: норматив миттєвої ліквідності (Н4); норматив поточної ліквідності (Н5); норматив короткострокової ліквідності (Н6).

Практика регулювання ліквідності банківської системи включає в себе наступні інструменти: політика рефінансування, в тому числі кредити овернайт та операції прямого та зворотного репо, проведення операцій своп, надання стабілізаційних кредитів, рефінансування банків під заставу майнових правна кошти банківського вкладу (депозиту), розміщеного в НБУ.

Провівши аналіз показників ліквідності банківської системи було виявлено, що показник миттєвої ліквідності банківської системи України суттєво перевищує нормативне значення. На 31 грудня 2014 року його значення дорівнювало 56,99%, що в 2,86 разів більше мінімально необхідного. Це означає, що банки не можуть ефективно розміщувати свої ресурси, а змушені їх накопичувати.

Показник поточної ліквідності за останні 8 років також значно перевищував нормативне значення (на 31.12.2015 року в 2 рази). Дана ситуація свідчить про

значне накопичення коштів, які не приносять прибутку банкам.

Показники короткострокової ліквідності також перевищують нормативні значення. Значних коливань протягом останніх 6 років не відбулося, на 31 грудня 2015 року середнє значення банківської системи України склало 86,14%, що в 1,43 рази перевищує мінімальне значення, встановлене НБУ.

Наведені дані свідчать, що банки дотримувалися встановлених нормативів. Фактичні значення Н4 ТА Н5 у кризовий період не змінилися, а от норматив короткострокової ліквідності (Н6) зріс на майже на 60 процентних пунктів. Це пов'язано з тим, що НБУ підвищив нормативне значення для цього нормативу з 20% до 60% [8].

Указані нормативи ліквідності значно перевищують мінімально допустимі значення, встановлені Нацбанком. Тобто спостерігається надлишкова ліквідність в банківській системі.

Так як, банківська діяльність піддається ризику ліквідності, то банки повинні постійно управляти ліквідністю, підтримуючи її на достатньому рівні для своєчасного виконання всіх прийнятих на себе зобов'язань з урахуванням їх обсягів, строковості й валюти платежів, забезпечувати потрібне співвідношення між власними та залученими коштами, формувати оптимальну структуру активів із збільшенням частки високоякісних активів з прийнятним рівнем кредитного ризику для виконання правомірних вимог вкладників, кредиторів і всіх інших клієнтів.

Для підвищення рівня ліквідності банківської системи України та нормалізації функціонування банківських установ, на нашу думку, необхідним є:

- відміна обмежень щодо обсягів готівкових коштів, які можуть отримувати клієнти зі своїх валютних рахунків в банківських установах, оскільки це стримує відкриття нових валютних депозитів та залучення валютних коштів банками України в умовах їх гострого дефіциту;
- тимчасове призупинення норми законодавства щодо оподаткування доходів за банківськими вкладками, оскільки це сприяє відтоку

депозитів із системи та створює додатковий тиск на ліквідність як окремих банків, так і всієї банківської системи. Закінчення кризи та відновлення економічного розвитку є передумовою для відновлення дії цього податку;

- зниження норми обов'язкового резервування за вкладами в іноземній валюті на період кризи, що сприятиме вивільненню додаткової ліквідності в банківській системі України;
- підвищення рівня капіталізації українських банків, у т. ч. і збільшення капіталу державних банківських установ, а також зростання вимог до мінімального розміру статутного капіталу;
- закріплення на законодавчому рівні неможливості дострокового розірвання строкових вкладів, що дасть змогу банкам більш точно прогнозувати свою ресурсну базу та майбутні виплати за вкладами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Болдаков В. Монетарні операції Національного банку України [Текст]/ Вісник НБУ. – 2012. – № 3 – С. 44-49.
2. Вагіна Н.Б. Аналіз ліквідності банківської системи. Практичні питання використання інструментів у процесі регулювання ліквідності банків [Текст]: Матеріали семінару „Напрями, інструменти та механізми регулювання грошово-кредитного ринку”. / Вагіна Н.Б. – Навчальний центр НБУ. – 3-7 квітня 2011 року.
3. Вахненко Т. Б. Кредитно-боргова експансія банків та методи її стримування [Текст] : Матеріали Інституту економіки та прогнозування НАН України від 30 травня 2013 року
4. Галицька Е.С. Удосконалення системи показників ліквідності комерційних банків [Текст] : навч. посіб. / Галицька Е. С., Висоцька Л. О. Банківська справа. – 2010. – № 2. – С. 19-25.
5. Гребеник Н.В. Особливості інструментів монетарної політики Національного банку України [Текст] / Гребеник Н.В. Вісник НБУ. – 2012. – № 6. – С. 2-4.
6. Енциклопедія банківської справи України [Текст] / редкол. :В.С. Стельмах та ін. К. : Молодь, Ін Юре, 2001. – 680 с. – ISBN 966-7615-21-9.
7. Кіреєв О.Д. Світова практика застосування цінних паперів у реалізації грошово-кредитної політики центральних банків [Текст] : / Кіреєв О.Д., Крилова В.М. Вісник НБУ. – 2005. – № 3. – С. 20-23.
8. Ковальчук Т.Т. Ліквідність комерційних банків[Текст]: навч. посіб. / Ковальчук Т.Т., Коваль М.М. – К.: Знання, КОО, 2009. – 120 с.
9. Ліквідність банківської системи [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://business-tv.com.ua/news/likvidnist_bankivskoi_sistemi_ukrainii_trimaetsya_na_nalezhnomu_rivni-128.html
10. Макаренко М. І., Дмитрієв Є. Є. Ліквідність банківської системи: структура та чинники формування в Україні [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/inek/2013_2/253.pdf

11. Міщенко, В.І. Ліквідність банківської системи України [Текст] / В.І. Міщенко, А.В. Сомик та ін. – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – 180 с.
12. НБУ: ліквідність банків не викликає побоювань [Електронний ресурс] : Режим доступу : <http://ua.for-ua.com/economics/2013/08/12/164150.html>
13. Обмеження готівкових розрахунків підвищить ліквідність українських банків в цілому [електронний ресурс]: режим доступу <http://news.finance.ua/ua/~1/0/all/2013/06/07/303338>
14. Принципи ефективного управління ліквідністю в банківських установах [Електронний ресурс] : Базельський Комітет з Банківського Нагляду. - 2000. Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Bank_supervision/Risks/06.pdf.
15. Ребрик, Ю.С. Аналіз ліквідності банківської системи в умовах нестабільності фінансових ринків [Електронний ресурс] : Режим доступу: http://www.dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/1218/1/Rebryk_The%20bank%20liquidity%20analysis.pdf
16. Стельмах, В.С. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання і нагляду [Текст] / В.С. Стельмах, В.І. Міщенко, В.В. Крилова, Р.М. Набок, О.Г. Приходько, Н.В. Грищук. – К. : Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – №11. – 220 с.
17. Теоретичне обґрунтування сутності поняття ліквідності банківської системи України [Електронний ресурс]: Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vtneu/2011_3/3_2011/05Rud.pdf
18. Чинники та фактори що впливають на ліквідність банківської системи України в цілому [Електронний ресурс] : Режим доступу : http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9901/1/Likvidnist_bank_systemy.pdf
19. Фалюта, А. Удосконалення системи управління ліквідністю [Текст]: А. Фалюта // Вісник НБУ. – 2009. – №19. – С. 471-476
20. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

21. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
22. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/news/derzhavni-banki-ukraini>
23. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>

